

Mit láthatunk nemsokára

NÉGY ÚJ MAGYAR FILM FORGATÁSÁNÁL

Oreg, földszintes ház a Lajos utcában. A ház körül tizenhat-húszéves forma fiúk és lányok álldogálnak, várják a rendező: Bacsó Péter utasításait.

Laurentzy Mária, Tóth Benedek, Karikás Péter — arcán az első szereplés semmihez sem hasonlítható, kicsit megható, lámpalázás izgalma. Hónapokig tartott, amíg iskolákból, üzemekből, egyetemekről száz és száz jelentkező közül, a még náluk is lámpalázásabb rendező, aki a filmnek, az »Énekek éneké«-nek írója is — összeválogatta őket.

Készül a következő beállítás, feltehetem az első kérdést:

— Miről szól a film?

— Nehéz pár mondatban elmondani azt, amit egy egész filmmel szeretnék kifejezni. Hiszen, ha ennyit mondok: a film egy lány és egy fiú házassággal végződő szerelméről szól, úgy érzem, nem fedi azt a bonyolult, érzékeny valamit, amit ábrázolni szeretnék. Az én hőseim úgy találják meg a boldogságot, hogy van bátorságuk kezükbe venni a maguk életét, és összeházasodnak. De persze, tudom, ez a filmbéli házasság nem lehet általános recept s nem vonatkozhatik mindenkire, főleg akkor nem, ha mint a hőseim, rendkívül fiatalok még.

— Várjon csak... A film a házassággal végződik. S az életben egy

tizenhatéves lány és huszonkét éves fiú házassága ritkán sikerül. Ha nem látjuk viszont őket a tizedik, vagy a huszadik házassági évfordulón, hogyan higgyük el, hogy ez tartós, jó házasság lesz?

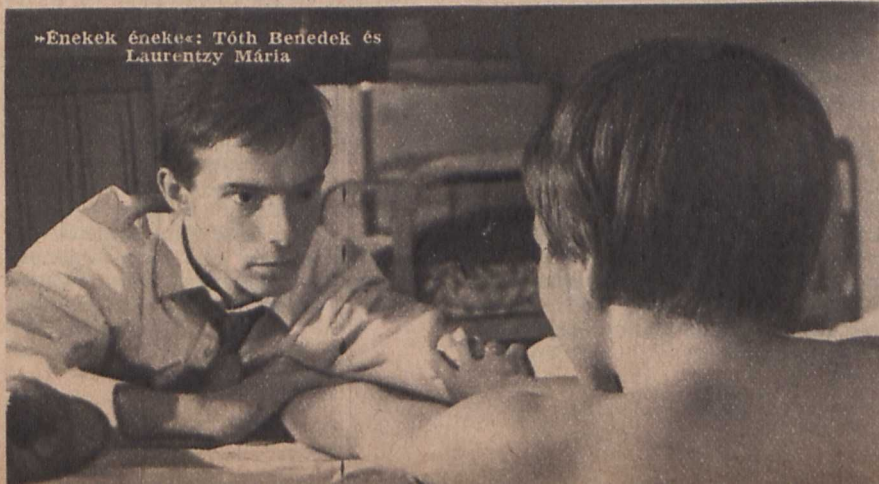
— Úgy igyekszünk ábrázolni azt, ami a házasságot megelőzi: a kételkedő, vagánykodó, könnyelműsködő, házasságellenes barátokkal és óvatoskodó szülőkkel való dacolást, s mindenekelőtt ezt a rendkívüli hőfokú szerelmet, hogy ez győzze meg a nézőt a jövő tartós boldogságáról is.

Csupa új, filmen nem látott arc, zömükben még csak nem is főiskolások.

— Nem lett volna könnyebb azokkal dolgozni?

— Talán igen, ha megkapom őket. De az első és másodéveseket nem adták, harmad és negyedévesek között pedig nem találtam olyat, aki az általam elképzelt figurára alkalmas lett volna. Egyébként, azt hiszem, a magyar filmművészet fejlődését gátolja a főiskolások szereplését érintő tilalom. Hiszen, hogy csak a legkirívóbb példákat említssem, Törőcsik Mari elsőéves volt a »Körhintá«-ban, Szirtes Ádám elsőéves a »Talpalatnyi föld«-ben, Sós Imre ugyancsak elsőéves a »Ludas Matyi«-ban. Őket akkor még kiadta a főiskola.

»Énekek éneké«: Tóth Benedek és Laurentzy Mária

Bacsó Péter mint rendező végzett a főiskolán, eddig csak mint filmíró ismertük. Ez az első rendezési kísérlete. Reméljük, vele együtt: ezúttal a rendező híven megvalósítja az író elképzeléseit.

*

A Ponty és a Donáti utca találkozására kis térbe torkollik, a Vár ebéd utáni csöndes melegében nagyritkán látni a közeli csemegeboltba betérni egy-egy vásárló háziasszonyt. A Donáti utca 1. számú ház erkélyére filodentront állítanak, a ház falait átluggatott golyók pörsenéseit nézi Tóth János operatőr... Ma már ócskának ható, húsz év előtti Citroen gurul a ház elé, ebből száll ki a »Nappali sötétség« főszereplője, az író alakító Básti Lajos. Itt várja szerelmét, Ágnest, (Szegedi Erikát) akitől elkor nem tudja még, hogy bujkálnia kell.

A Ponty utca lépcsőin ülünk Fábrí Zoltánnal, aki két év után most újra rendez. Ő tervezte a díszleteket is, ő írta Palotai Boris »A madarak elhallgatnak« című regényéből, a »Nappali sötétség« forgatókönyvét, meghagyva az eredeti formát, a keretet.

— Az író a Balatonon tizenhét év után összetalálkozik valakivel, akit hajdan a kocsiában elbujtatott. Ez a találkozás felszakít benne egy zártnak hitt világot, mozgásba lendíti az emlékezés bonyolult mechanizmusát, s az író szavaiból, vízióiból, gondolataiból, nem mindig a szigorú kronológiai sorrendben —

hiszen a beszélgetés és a hallgatás, az emlékezés személyes mozzanatai olykor, a múlt régebbi rekeszeiből villantanak fel egy-egy emléket — bontakozik ki egyetlen nap alatt a hajdani tragikus történet. A saját lánya iratait adja az író bujkáló szeretőjének, akit a lány helyett — apja nem tudja róla, hogy illegális kommunista —, elfognak a csendőrök és ő vállalja az értelmetlen lemezáróztatás helyett a hősi halált. A háború alatt játszódik a film, a háború hagyományos, látványos effektusai nélkül, még a házak is épek, csak az emberek szemében és lelkében tükröződik a didergő iszonyat...

Pár nappal később, egy esti forgatásnál a Margithíd budai hídfőjénél, a HÉV-re váró statiszták, a Margithídról és a partról a kordon mögött bábáskodók gyűrűjében, egy-egy próba közti pár perces szünetben beszélgettem Bástival, az író szerepéről. Hol negyvenéves, hol már hatvan, látjuk mikor fellángol benne a szerelem, majd a régmúlt idők megváltozhatatlan tragédiáján tépelődik újra és újra.

— Milyennek érzi a figurát?

— Embernek. Nem jobb, nem rosszabb, nem gyávább, és nem bátrabb az átlagosnál. Gyötrik az emlékek, mint mindannyiunkat, hiszen manapság, a mi generációnk így él, mert nem tud másképp, nem tud felejteni, együtt él a szép és a kínzó, ellágyulást hozó és lelkiismeretfurdalást ébresztő emlékekkel.

*

A »Gyermektükör« (Somogyi Tóth Dezső regényéből): egy tizenöt éves

»Nappali sötétség«: Básti Lajos és Szegedi Erika

»Gyermektükör«: Kosztolányi Balázs
Dobos Kati

kamaszfiú élete, pontosabban nem az övé, hanem a körülötte élő felnőtteké, úgy ahogyan ő látja, érzi és értékeli. A regényben az író a gyerek stílusában, fogalmazásában láttatja a világot.

— Hogyan érvényesül a kamasz látásmódja a filmben?

A Vigadó téri »UVATERV« — itt dolgozik a filmbeli fiú apja — egyik szobájában beszélgetünk Révész Györggyel, a film rendezőjével.

— A film ebben a vonatkozásban teljesen híven követi a regényt, gyermektükör ez is. A jelenségek és arányaik gyermekméretek szerint következnek be, a néző annyit lát mindenből, amennyit a gyerek, és úgy, ahogyan a gyerek. Következésképpen csak olyan jelenetek vannak, amelyekben a gyerek is részt vesz. Egy tizenöt éves kamasz félreértéseinek, torzításainak tükrében látja a néző a világot. Felnőttekről felnőtteknek szól ez a film: nem annyira pszichológiai, inkább etikai filmnek nevezném. Mondanivalója, mint a regényé: nem lehet kétős nyelven beszélni. Nem szabad a gyerek számára a »becsületes« apát vagy anyát játszani, s ugyanakkor a felnőttvilágban a felnőtt értelmezés szerint »okosan« cselekedni, ami nem mindig azonos a becsületességgel.

A »Gyermektükör« vívódó, tépelődő, kis kamasza persze a feltétlen igazság híve, nem érti még, mert

nem beszélnek vele őszintén, hogy ebbe az igazságba a felnőttek néha belehalnak, s hogy az ő apja, aki becsületes szeretne lenni, ugyanakkor gyötrődik, fél az igazság és a becsületesség következményeitől. Végül mégis győz benne a fia iránti szeretet, s inkább a gyerek kedvéért, mint a maga lelkiismeretének engedve, nem »okosan«, hanem becsületesen írja meg a jelentését a panamáról. Egyszóval, vulgárisan kifejezve: happy-endes a film.

— Persze, hogy az — mondja Révész György. — Miért is ne lenne? Nálunk divattá vált, szerintem rossz divattá, hogy félünk a happy-entől, mintha ez ellenkezne a modernséggel. Szerintem, attól, hogy egy film happy-endes, éppúgy lehet még ósdi, mint modern. Gondolom, helyes, ha figyelembe vesszük a közönségnek happy-endre irányuló igényét. A művész dolga, hogy ezt az igényt váratlanul, ne a szokványos kifejezési eszközökkel elégítse ki.

Ha már a kifejezési eszközöknél tartunk — megkérem Révész Györgyöt, beszéljen erről is.

— Ha szabad így kifejeznem, nem lesz a filmben blöffölés. Azt hiszem, az idő és a közönség ízlése bebizonyította: nem állják meg a helyüket azok a filmek, amelyek »modernség«, »korszerűség«, és más effélékre hivatkozva, tele vannak érthetetlen abrakadabrákkal, amelyeket sajnos sok sznob filmkritikusunk boldogan »megmagyaráz«, mert nem me-

ri bevallani, hogy nem érti. A világ filmsikerei is amellett szólnak, hogy a közönség únja a művésziesskedő, semmitmondást. Hogy csak a legutóbbi filmsikerekre utalják, »A párduc«, a »Válás olasz módra« is emellett szól. Ha van a rendezőnek és az írónak mondanivalója — nincs szükség semmilyen művésziesskedő pótlásra. Alig hiszem, hogy a »Tavaly Marienbadban« és a hozzá hasonló, értelmetlen, s eléggé untató filmek jelentenek a filmművészet új állomásait.

*

Várkonyi Zoltánnal, a »Foto Haber« rendezőjével a »Nappali sötétség« forgatásánál találkoztam. Ócska tironi kalapot, kopott átmeneti kabátot viselt — szakállt, bajuszt. Egy temetőben bujkáló férfit, az író egyik barátját alakítja a filmben. Legszívesebben nem mondana semmit a »Foto Haber«-ről, hiszen kémfilm, tele titokkal és meglepetésekkel, s nem akarja elrontani előre a közönség szórakozását. Ruttkai Éva, Sullyok Mária, Latinovits Zoltán, Páger Antal, Csákányi György játszanak a filmben, Hildebrand István az operatőr. A külsőknél bizonyos mértékig a cinéma vérité módszereit alkalmazták, teleobjektívvel, rejtett kamerával fotózták a nem statiszták, hanem valóban az utcán járkáló emberek közt járkáló színészeket, akik így minden mozgási kötöttségtől megszabadítva játszottak. Ilyenkor a hangfelvételekre gomblyukba helyezett mikrofont alkalmaztak, ultrarövidhullámon adta a színész a szöveget és ezen át vette fel a hangsztyát. Szemes Mari, Radványi Dezső, Erdődi János írták a »Foto Haber« forgatókönyvét,

»Foto Haber«: Nagy Attila és Dömsödi János

amelynek egyik helyszíne a címet adó foto-műterem. Erre a célra a Váci utca egyik üzletét rendezték be. Nagyon valószínű lehetett a díszlet, ugyanis a forgatás harmadik napján megjelent a műteremben a KIOSZ elnöke — vizsgálatra! Tucatnyai tiltakozó levél futott be hozzá, amiért egy maszeknek kiadták a legjobb üzletet a Váci utcában. S csodálatos módon a Haber név nem szerepelt az új üzlettulajdonosok között...

PONGRÁCZ ZSUZSA

»Foto Haber«: Várkonyi Zoltán utasítást ad Latinovits Zoltánnak és Ruttkai Évának